

Gebiedsagenda Broekheurne

Kerndocument, Toelichting, **Maatregelenbundel**, Procesverslag

Gebiedsproces en
Gebiedsagenda **Broekheurne**

Inhoudsopgave maatregelenbundel

Hoofdstuk	Pagina
Wat is de Maatregelenbundel Broekheurne?	4
Maatregelen Thema Leefkwaliteit & recreatie	5
Maatregelen Thema Landbouw, natuur & landschap	13
Maatregelen Thema Duurzame energie	26
Maatregelen Proces	29

Broekheurne

Wat is de Maatregelenbundel Broekheurne?

De Broekheurne is het landelijk gebied in het zuiden van de gemeente Enschede. De Gebiedsagenda Broekheurne is het resultaat van een gebiedsproces met de inwoners en bedrijven in dit gebied. In de Gebiedsagenda staat hoe zij vinden dat de Broekheurne zich de komende jaren moet ontwikkelen. Daarin hebben ze niet de vrije hand gehad. De overheden drukken met beleid, wetten en regels een stempel op de mogelijkheden. Belangen van de verschillende bewoners en bedrijven zijn niet altijd hetzelfde. De Gebiedsagenda houdt rekening met de verschillen. Niemand zal volledig tevreden zijn. Maar door geven en nemen is de uitkomst

wel de best haalbare ontwikkeling van het gebied. Anders gezegd: zonder de Gebiedsagenda staat de Broekheurne er minder goed op.

Bij de Gebiedsagenda hoort een bundel met maatregelen. De maatregelen zijn nodig om de Gebiedsagenda uit te werken en uit te voeren. In de bundel staat wat elke maatregel inhoudt, welke bedoeling de maatregel heeft, wie verantwoordelijk is en welke kosten en tijd de uitvoering van de maatregel met zich meebrengt. Gebiedsagenda en Maatregelenbundel horen bij elkaar. Het vaste format voor elke maatregel is als onderstaand.

Thema	Onder welk thema uit de Gebiedsagenda valt deze maatregel
Projectnummer	Eerst afkorting van het thema in letters, dan een volgnummer per thema LR = Leefkwaliteit & recreatie LNL = Landbouw, natuur & landschap D = Duurzame energie P = Proces
Titel	Korte aanduiding van de maatregel
Aanleiding/doel	Waarom is deze maatregel opgenomen (achtergrond en bedoeling)
Beoogd resultaat	Wat moet de maatregel opleveren
Inhoud maatregel	Wat gaat er gebeuren
Relatie met andere doelen en maatregelen	Zijn er nog andere maatregelen uit de Gebiedsagenda waar deze maatregel mee samenhangt of (voor een deel) van afhankelijk is
Fasering	Zijn er verschillende fasen te onderscheiden
Planning	Wat is de planning in de tijd
Initiatiefnemer / trekker	Wie of welke organisatie pakt de maatregel op
Verder betrokken	Wie doen er verder mee
Kostenraming / kostendrager	Wat zijn de kosten en wie kan naar verwachting de kosten gaan betalen.

Maatregelen Thema Leefkwaliteit & Recreatie

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-1
Titel	Multifunctioneel centrum (MFC)
Aanleiding/doel	Onder meer in de keukentafelgesprekken is opgemerkt dat de Broekheurne geen plek heeft waar de bewoners van de Broekheurne elkaar kunnen ontmoeten en samen activiteiten ondernemen. Vanuit het gebied is gesteld dat het concept Kultuurhus (dat draait op vrijwilligheid) niet haalbaar is, omdat het gebied de exploitatie niet zelf kan/wil opbrengen. Daarnaast kent de Broekheurne weinig voorzieningen voor bezoekers van buiten en voor de ontmoeting stad-platteland. Het doel van de maatregel is een locatie te ontwikkelen die verschillende functies in zich verenigt met als bindende factor dat mensen elkaar ontmoeten en aan een activiteit (kunnen) deelnemen. De plek is voor mensen uit de Broekheurne én voor bezoekers van buiten.
Beoogd resultaat	De opening van een multifunctioneel centrum Broekheurne. De invulling staat niet vast – in beginsel is alles mogelijk dat bijdraagt aan de ontmoeting tussen mensen: van horeca, verkoop streekproducten, zaalverhuur voor feesten en vergaderingen, educatie over de duurzame energie, over de landbouw en natuur en landschap, ruimte voor sport en bewegen, cultuur en creativiteit. Optie is ook om het centrum vanuit een zorgconcept (ouderen, mensen met een beperking e.d.) te ontwikkelen. Het centrum moet een eigen verdienmodel hebben. Dat biedt meer zekerheid over het beheer van de locatie en voor continuïteit. Bij voorkeur heeft de beheerder wel affiniteit met het gebied.
Inhoud maatregel	Het vinden van een locatie voor het multifunctioneel centrum – de ontginningsboerderij aan de Usselerveenweg kan een geschikte locatie zijn – ook in relatie tot de ontwikkeling van het zonneveld De ontwikkeling/invulling van een interessant concept Het rondkrijgen van een businessmodel Het vinden van een exploitant.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Afhankelijk van de invulling van het concept liggen er relaties met andere doelen en maatregelen zoals: Zonneveld (educatie over duurzame opwek) Ontwikkeling van fiets en wandelroutes (horeca, fietsfaciliteiten)
Fasering	Nader uit te werken
Planning	Nader uit te werken
Initiatiefnemer / trekker	Buurtkring Broekheurne
Verder betrokken	Nader uit te werken
Kostenraming / kostendrager	€ 200.000 (Projectleiding € 50.000 / Plankosten € 50.000 / Startkosten € 100.000) Mogelijke kostendrager: Transitiefonds

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-2
Titel	Toezicht en handhaving
Aanleiding/doel	De bewoners ondervinden hinder en onveiligheid. Die gevoelens komen door afvaldump, vuilnis bij bankjes, overlast van bezoekers (honden), drugshandel, naturisme en een ontmoetingsplek. De rust in het gebied heeft als keerzijde dat mensen zich blijkbaar vrij voelen om ongezien afval te dumpen, honden los te laten lopen, drugs te dealen etc. Het gaat om een maatschappelijk verschijnsel, waarvan de oorzaak lastig is weg te nemen.
Beoogd resultaat	Verhogen van het gevoel van veiligheid in een prettige omgeving
Inhoud maatregel	Opvoeren van toezicht en handhaving door: - Meer aanwezigheid in het gebied voor toezicht en handhaving - Korte lijnen tussen de bewoners en de toezichthoudende instanties met een goede bereikbaarheid en snelle reactie
Relatie met andere doelen en maatregelen	Bij veranderingen in de inrichting van het gebied rekening houden met sociale veiligheid (LR-3)
Fasering	Niet van toepassing
Planning	Tot 2030
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede
Verder betrokken	Inwoners van de Broekheurne
Kostenraming / kostendrager	Versterking van toezicht en handhaving met 0,5 fte Kostenraming € 30.000/ j (x7 jaar = € 210.000 tot 2030) Kosten worden gedekt uit de reguliere begroting van de gemeente Enschede

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-3
Titel	Aandacht voor sociale veiligheid bij alle inrichtingsmaatregelen
Aanleiding/doel	De bewoners ondervinden hinder en onveiligheid. Die gevoelens komen door afvaldump, vuilnis bij bankjes, overlast van bezoekers (honden), drugshandel, naturisme en een ontmoetingsplek. Bij de (her)inrichting van het gebied kan uitdrukkelijk aandacht worden besteed aan de (on) zichtbaarheid/ sociale veiligheid. Per situatie kan met deskundigen op dit gebied naar de beste inrichtingsoplossing worden gezocht. Wat dat is valt niet op voorhand te zeggen. Een goede zichtbaarheid werkt naar twee kanten. Iemand die kwaad wil is sneller zichtbaar, maar omgekeerd ziet die ook mensen al van ver aankomen, zodat 'vluchten' mogelijk is.
Beoogd resultaat	Een gebiedsinrichting die minder uitnodigt voor afvaldump en handhaving makkelijker maakt.
Inhoud maatregel	Bij aanpassingen van de inrichting van het gebied een deskundige mee laten kijken naar de effecten op de sociale veiligheid.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Het gaat om alle inrichtingsmaatregelen in de openbare ruimte
Fasering	Nvt
Planning	Nvt
Initiatiefnemer / trekker	Elke initiatiefnemer met een maatregel in het gebied. De gemeente Enschede is vaak betrokken of als initiatiefnemer of bij de goedkeuring van plannen
Verder betrokken	Buurtkring Broekheurne
Kostenraming / kostendrager	Kosten maken onderdeel uit van de 'ontwerpkosten' van het initiatief.

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-4
Titel	Afval
Aanleiding/doel	<p>Het gebied Broekheurne is bekend met afval. In de periode van 1926 tot en met 1950 is huisvuil in een gebied van ongeveer 170 hectare gestort. Daarna is 1957 tot 1975 afval gestort in de bult. Na de stort is het gebied, met uitzondering van de stortbult, vanaf ongeveer 1950 agrarisch in gebruik genomen. Het afval waar in het gebied nu over wordt gesproken heeft een ander karakter: zwerfafval en illegale dump.</p> <p>Zwerfafval en dump laten zien dat mensen geen zorg voelen voor hun omgeving en dat werkt negatief door naar de beleving van het gebied. De manier om dit aan te pakken is niet eenvoudig. De ervaring is bijvoorbeeld dat het plaatsen van prullenmanden bij zitbankjes leidt tot meer afval en wordt gezien als uitnodiging om afval rond de prullenmand achter te laten. De gemeente heeft voor het opruimen van zwerfafval en illegale dump een werkwijze die door mensen uit het gebied als effectief wordt ervaren.</p>
Beoogd resultaat	Een schoner gebied, waarin zwerfafval en dump minder voorkomt en vooral snel wordt opgeruimd.
Inhoud maatregel	<p>Een goed werkend systeem van melding – opruimen. Dat werkt als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alle meldingen komen direct terecht bij Onderhoud Enschede. - Onderhoud Enschede checkt de klacht. Wanneer het gaat om kleine stortingen waar geen dader achterhaald kan worden, wordt het afval direct meegenomen. Bij afval waar achterhaald kan worden wie de dader kan zijn, wordt de melding doorgegeven of aan Twente Milieu of aan ODT (Omgevings Dienst Twente). Die oordelen of opsporing mogelijk is, daarna wordt het afval meegenomen. - Daarnaast worden alle wegen buiten de kom eenmaal per kwartaal geïnspecteerd op gebreken v.w.b. de veiligheid, ook afval wordt dan verwijderd - Wanneer incidenteel sloten worden gemaaid of uitgediept wordt eerst afval verwijderd.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Toezicht en handhaving (LR-2 en inrichtingsmaatregelen LR-3) moeten preventief helpen
Fasering	Niet van toepassing
Planning	Na melding en elk kwartaal bij inspectie wegen
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede
Verder betrokken	De melder
Kostenraming / kostendrager	Kosten worden gedekt uit de reguliere begroting van de gemeente Enschede

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-5
Titel	Verbetering wegen
Aanleiding/doel	Bewoners van de Broekheurne hebben klachten over de wegen in het gebied: drempels, hobbels, smalle verharding, te snel rijden, ongelijke bermen, en (on)veiligheid op de wegen. De klachten zijn gevarieerd, naar inhoud, locatie en oplossing. Deels zijn reacties tegengesteld. Een klacht over smalle verharding, slechte berm, hobbelig wegdek enerzijds en anders de waarschuwing over te hard rijden en onveiligheid. Opgemerkt wordt opgemerkt dat de Usselerveenweg, de Usselermarkeweg en de Buurserstraat groot onderhoud nodig hebben en dat voor de berm van een te smalle weg meer nodig is dan onderhoud.
Beoogd resultaat	Voldoende goede onderhoudskwaliteit van het wegennet voor de ontsluiting van het gebied Broekheurne.
Inhoud maatregel	<p>De gemeente heeft een meerjarig onderhouds- en verbeterplan voor de wegen in de hele gemeente, dus ook voor de Broekheurne. Niet voorzien zijn grote veranderingen in het wegennet in de zin van afsluiting, aanleg van een nieuw tracé, het verharde van paden of omgekeerd het afwaarderen van een verharde weg tot onverhard pad. De volgende wegen in en rond de Broekheurne staan voor de komende jaren op het programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aamsveenweg tussen Holterhofweg Sagenweg - Riethermsteeg tussen Voshaarweg en ontginningsweg - Roodmolenweg Allemansveldweg tot zandweg - Geessinkweg rotonde Broekheurnerring tot Voshaarweg - Voshaarweg geheel - Zuid Esmarkerrondweg tussen Brinkstraat en Holterhofweg - Helmerstraat tussen Usselerveenweg en oude Dijk - Morsweg tussen Helmerstraat en puinweg - Schukinkweg Zuid Esmarkerrondweg en Grevengoorweg is in voorbereiding - Huize Holterhoflaan tussen Holterhofweg en Aamsveenweg - Eggelmorsweg tussen Meddelerweg en Oude Buursedijk - Keppelerdijk tussen Grevengoorweg en de Schipholtstraat in voorbereiding
Relatie met andere doelen en maatregelen	LNL-9- duurzaam bermbeheer LNL 10 en LNL-11 tegengaan verdroging (verhogen bermsloten, duikers iets hoger plaatsen, zodat water achterblijft en in de grond zakt)
Fasering	Volgens onderhouds- en verbeterplan wegen, gemeente Enschede
Planning	Volgens onderhouds- en verbeterplan wegen, gemeente Enschede
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede
Verder betrokken	
Kostenraming / kostendrager	Kosten worden gedekt uit de reguliere begroting van de gemeente Enschede

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-6
Titel	Buurtbus
Aanleiding/doel	Er is geen openbaar vervoer in de Broekheurne, voor inwoners die niet zelf autorijden of kunnen fietsen is er geen mogelijkheid om van huis te gaan. De Broekheurne ligt dicht bij de stad, maar kent geen verbinding met openbaar vervoer. Voor een reguliere buslijn is het aanbod te dun. Maar een buurtbus vult dit ontbrekende punt in. De buurtbus brengt stad en land dicht bij elkaar.
Beoogd resultaat	Een buurtbus in de Broekheurne
Inhoud maatregel	- Onderzoek naar de behoefte en de mogelijkheden voor het instellen van een buurtbus - Realisatie
Relatie met andere doelen en maatregelen	
Fasering	Eerst onderzoek naar de behoefte en mogelijkheden
Planning	-
Initiatiefnemer / trekker	Buurtkring Broekheurne
Verder betrokken	Gemeente Enschede, OV bureau Twente (Twents)
Kostenraming / kostendrager	Kosten nog onbekend. Mogelijke kostendragers zijn Transitiefonds (PPLG), Gemeente Enschede, OV bureau Twente (Twents)

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-7
Titel	Parels in het landschap
Aanleiding/doel	De landgoederen zijn een aantrekkelijk deel van de Broekheurne vanuit het oogpunt van natuur, cultuurhistorie en landschap en daarmee ook voor recreatie en bezoek. In het gebiedsproces zijn de potenties van de landgoederen – voor recreatie en bezoek – nog beperkt in beeld gebracht. Ook het voormalige stationsgebied is een onbekende parel.
Beoogd resultaat	<ul style="list-style-type: none"> - Grotere bekendheid van de landgoederen en andere parels; bezoek met respect voor natuur, cultuurhistorie en landschap - Betere bereikbaarheid van de landgoederen en andere parels, lopend en met de fiets vanuit de stad, dus als aantrekkelijke recreatieplaats voor inwoners van de stad en voor toeristen. - Kansen creëren voor ondernemers in de recreatieve sector.
Inhoud maatregel	<ul style="list-style-type: none"> - Inventarisatie van parels in het landelijk gebied - Afhankelijk van de resultaten: ontwerp en realisatie van maatregelen
Relatie met andere doelen en maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> - Inventarisatie van de recreatieve verbindingen in het gebied (zie LR-8) - Versterken van de natuur, de ecologische verbindingfunctie en klimaatadaptatie (zie LNL-11)
Fasering	Op hoofdlijnen <ol style="list-style-type: none"> 1. Contact met betrokken partijen + inventarisatie 2. Vaststellen gewenste versterkingen/veranderingen 3. Realiseren van versterkingen/veranderingen 4. Communiceren naar inwoners van Enschede
Planning	Inventarisatie/onderzoek is al in uitvoering (Mei 2023) door Recreatieschap Twente in opdracht van gemeente Enschede
Initiatiefnemer / trekker	Landschap Overijssel, Recreatieschap Twente
Verder betrokken	Gemeente Enschede, Recreatieondernemers, Inwoners Broekheurne / buurtkring Broekheurne
Kostenraming / kostendrager	PM

Maatregelen Thema Landbouw, natuur & landschap

Thema	Leefkwaliteit & recreatie
Projectnummer	LR-8
Titel	Netwerk van recreatieve wegen
Aanleiding/doel	<p>Om het gebied beter te benutten voor wandelen, fietsen, mountainbiken en paardrijden moet het netwerk van recreatieve wegen worden bekeken op ontbrekende verbindingen en andere tekorten. Uitgangspunt is de wens om 'rondjes' te lopen, fietsen of rijden; dan wel om routes te volgen die door een groter gebied dan alleen de Broekheurne lopen, zoals het Rondje Enschede. Bij het analyseren van het netwerk gaat het om de plek waar mensen starten, zoals de woongebieden van Enschede-Zuid en het recreatieve knooppunt van Het Rutbeek. Ook moet er onderweg wat te doen en te zien zijn. Een bezoekje aan het multifunctioneel centrum, rustpunten en horeca. Of langs mooie plekken in de landgoederenzone en de Bruninksbeek. Het netwerk is ook een middel voor zonering: rustige gebieden mijden waar de natuur het meest kwetsbaar is.</p> <p>Uitgangspunt is niet om het netwerk in lengte uit te breiden, maar vooral om de kwaliteit en aantrekkelijkheid te verhogen. Reden om terughoudend te zijn met uitbreiding is dat beheer en onderhoud op termijn niet betaalbaar zijn. De gemeente heeft voor haar volledige buitengebied een opdracht tot inventarisatie en verbetering van het routenetwerk gegeven aan een hiertoe deskundig bureau.</p>
Beoogd resultaat	Een aantrekkelijk netwerk van recreatieve wegen voor de bewoners van de Broekheurne, vanuit de stad Enschede en voor toeristen
Inhoud maatregel	Verbeteren van het netwerk van recreatieve wegen: aanleg waar nodig
Relatie met andere doelen en maatregelen	Met de aanleg van wegen kan ook een zonering worden aangebracht met rustige en drukker delen. Daarbij kan goed rekening worden gehouden met natuur, landschap en andere functies in het gebied.
Fasering	<ol style="list-style-type: none"> 1. Onderzoek naar de behoeften aan recreatieve wegen 2. Ontwerp van een optimaal netwerk 3. Maken van een uitvoeringsplan voor ontbrekende delen van het netwerk 4. Uitvoering 5. Beheer en onderhoud
Planning	<p>Stap 1, 2 en 3: 2023</p> <p>Stap 4: 2024, 2025</p> <p>Stap 5: permanent</p>
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede
Verder betrokken	Recreatieschap Twente
Kostenraming / kostendrager	€ 1.000.000 stelpost

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-1
Titel	Bedrijfsbeëindiging
Aanleiding/doel	In de Broekheurne zijn 13 veehouderijen. Met alle boeren is afzonderlijk en in keukentafelgesprekken en tijdens gebiedsbijeenkomsten gesproken. Al dan niet gekoppeld aan het zonneveld overweegt een drietal agrarische ondernemers bedrijfsbeëindiging. Of het daadwerkelijk komt tot een bedrijfsbeëindiging is onder meer afhankelijk van de voortgang van het zonneveld en de inhoud van landelijke opkoopregelingen onder meer in het kader van stikstof. Het gaat om maatwerk per bedrijf en per situatie. Ook dan pas ontstaat een precies beeld van de effecten voor de overgebleven agrarisch ondernemers. Het stoppen van agrarische bedrijven draagt bij aan het doel om de emissies uit de veehouderij (stikstof en methaan) te verminderen en extensivering op de blijvende bedrijven mogelijk te maken.
Beoogd resultaat	<p>Een reductie van de totale methaan uitstoot</p> <p>Een reductie van de totale ammoniak (stikstof) uitstoot</p>
Inhoud maatregel	<ul style="list-style-type: none"> - Uitkopen 3 boerenbedrijven (bedrijfsgebouwen) - Uitstootrechten laten vervallen, die ten goede laten komen van de blijvende boeren - Gronden een agrarische functie laten behouden
Relatie met andere doelen en maatregelen	De realisatie van het zonnepark (D1) valt samen met bedrijfsbeëindiging of verplaatsing.
Fasering	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gesprekken met boeren en de provincie, waar de mogelijkheden worden verkend. 2. Vastleggen intentie 3. Verkoop runderen en uitstootrechten
Planning	<p>Stap 1: 3^e en 4^e kwartaal 2023</p> <p>Stap 2: 1^e en 2^e kwartaal 2024</p> <p>Stap 3: 2024</p>
Initiatiefnemer / trekker	Provincie Overijssel, Gebiedsregisseur
Verder betrokken	Gemeente Enschede, Boeren, Stawel
Kostenraming / kostendrager	<p>€ 6,6 miljoen ex. grond (3 x 2,2 mln)</p> <p>Kostendrager is het Transitiefonds of andere uitkoopregelingen, zoals LBV, AGF, MGA-2.</p>

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-2
Titel	Stalaanpassingen
Aanleiding/doel	De effectiviteit van mestvergisting (zie maatregel D-2) neemt enorm toe met verse mest. Niet alleen de vergisting levert meer gas op per kuub mest, ook ontsnapt minder ammoniak naar de lucht. Dat betekent minder emissie van stikstof en dus een grotere bijdrage aan de daarvoor geldende reductiedoelstelling. In praktijk is de reductie van ammoniak als de mest binnen een uur de stal verlaat tussen de 60 en 80%. Bij het berekenen van het doelbereik is de meest 'veilige' reductie aangehouden en is gerekend met 60%. Ook voor boeren die geen mest vergisten is het interessant om de mest zo snel mogelijk uit de stal te krijgen, want ook daarmee kunnen ze een stikstofreductie realiseren. Echter de koppeling met mestvergisting geeft boeren te allen tijde een financiële prikkel om daadwerkelijk de mest zo snel mogelijk uit de stal te verwijderen. Immers hoe verser de mest des te meer gasopbrengst en financiële opbrengsten.
Beoogd resultaat	Een reductie van de totale methaan uitstoot Een reductie van de totale ammoniak uitstoot
Inhoud maatregel	Aanpassingen in de stal, waardoor verse mest kan worden verzameld.
Relatie met andere doelen en maatregelen	De stalaanpassingen zorgen ervoor dat er meer potentie is voor mestvergisting (D-2) in de Broekheurne. LNL-3 en LNL 4 (individueel agrarisch innovatieadvies en praktijknetwerken)
Fasering	1. Gesprek met en inventarisatie van boeren die stalaanpassingen willen. 2. Formulieren gezamenlijk of individueel bod naar de provincie Overijssel 3. Financiering berekenen 4. Uitvoeren
Planning	Stap 1: 4 ^e kwartaal 2022 en 1 ^e kwartaal 2023 Stap 2: 4 ^e kwartaal 2023 Stap 3: 4 ^e kwartaal 2023 en 1 ^e kwartaal 2024 Stap 4: in samenspel met mestvergisting (2024/2025)
Initiatiefnemer / trekker	Praktijknetwerk, Stawel, Boeren
Verder betrokken	LTO, Provincie Overijssel
Kostenraming / kostendrager	€ 1.000.000 (10 x 100.000) GLB-NSP, Transitiefonds

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-3
Titel	Individueel agrarisch innovatieadvies
Aanleiding/doel	Om tot een gezamenlijke realisatie van de opgave op het gebied van stikstofreductie en andere vernieuwingen te komen is het belangrijk dat per agrarisch ondernemer een plan voor zijn/haar eigen bedrijf ontwikkeld wordt. Na een eerste verkenning van de individuele mogelijkheden (passend bij het ondernemerschap en de specifieke mogelijkheden binnen de bestaande bedrijfsvoering) kan de toepassing volgen, individueel en collectief afhankelijk van het onderwerp en de kansen die er liggen. Bij mestvergisting ligt samenwerking voor de hand, bij nieuwe teelten kan een toepassing op één bedrijf via kennisdelen op termijn ook tot nieuwe teelten op andere bedrijven leiden. De ondernemers hebben behoefte aan onpartijdig advies.
Beoogd resultaat	Op gang brengen / stimulans voor haalbare innovatie op de agrarische bedrijven gericht op het voldoen aan de vereisten vanuit wet- en regelgeving en met het zicht op een voldoende goed verdienmodel.
Inhoud maatregel	Een onpartijdig en deskundig advies per boer waarmee zij geïnformeerd keuzes kunnen maken voor de ontwikkeling van hun bedrijf. Mogelijke onderwerpen: <ul style="list-style-type: none"> - Lokale afzet producten - Ecosysteemdiensten - Omschakeling naar akkerbouw - Regeneratieve landbouw - Verdroging tegen gaan / opbrengst verhogen. De verwachting is dat 15 bedrijven advies kunnen krijgen.
Relatie met andere doelen en maatregelen	De stap van individueel advies naar samenwerking in netwerken (LNL-4). Bijdragen aan de overige maatregelen voor Landbouw, natuur & landschap
Fasering	1. Keukentafelgesprekken – verkennen van mogelijkheden 2. Informatievoorziening 3. Planvorming 4. Uitvoering
Planning	Verschillende per advies en boer
Initiatiefnemer / trekker	Bij de uitvoering is samenwerking voorzien met het Programma Transitie Landbouw Enschede. In de Brede Coalitie Enschede werken Landschap Overijssel, Stawel, LTO en Landschapsfonds Enschede (penvoerder) samen om de agrarische ondernemers steun te bieden bij de duurzame ontwikkeling van hun bedrijf. Ook daarin zijn advies en praktijknetwerken voorzien. De genoemde brede coalitie is in mei 2023 van start gegaan met financiering vanuit de gemeente. Het gesprek moet plaatsvinden of deze brede coalitie trekker kan zijn voor deze maatregel.
Verder betrokken	
Kostenraming / kostendrager	Advies voor 15 bedrijven x € 5.000 per bedrijf = € 75.000 De gemeente kan via haar bijdrage aan de Brede Coalitie Enschede voorfinancieren. Bij bewezen effectiviteit vallen de kosten onder het Transitiefonds of Agro&Food regelingen van de provincie Overijssel

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-4
Titel	Praktijknetwerken
Aanleiding	Boeren zouden elkaar goed kunnen informeren met hun kennis over verschillende onderwerpen. Tijdens bijeenkomsten in het gebied is gebleken dat boeren graag geïnformeerd worden en elkaar informeren over onderwerpen zoals mestvergiftiging of verdroging.
Beoogd resultaat	Op gang brengen / stimulans voor haalbare innovatie op de agrarische bedrijven gericht op het voldoen aan de vereisten vanuit wet- en regelgeving en met het zicht op een voldoende goed verdienmodel.
Inhoud maatregel	De boeren in het gebied Broekheurne verenigen zich om – op basis van de individuele mogelijkheden – in een praktijknetwerk om de collectieve doelen voor het gebied te realiseren. Een netwerk kan zich op een specifiek onderwerp richten zoals stikstof, afzet aan lokale markten via korte ketens, andere teelten, zoals regeneratieve landbouw, voedselbos of strokenteelt. Het is ook mogelijk om één netwerk op te richten en daar verschillende onderwerpen in te behandelen, in deelnetwerken of op andere wijze.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Het individueel advies (LNL-3) is de opstap naar samenwerking in netwerken. Bijdragen aan de overige maatregelen voor Landbouw, natuur & landschap
Fasering	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inventarisatie behoefte 2. Opzetten praktijknetwerk 3. Bijeenkomsten
Planning	<p>Stap 1: Uitgevoerd</p> <p>Stap 2: 2023</p> <p>Stap 3: vanaf 2023</p>
Initiatiefnemer / trekker	Landbouw Enschede. In deze Brede Coalitie Enschede werken Landschap Overijssel, Stawel, LTO en Landschapsfonds Enschede (penvoerder) samen om de agrarische ondernemers steun te bieden bij de duurzame ontwikkeling van hun bedrijf. Ook daarin zijn advies en praktijknetwerken voorzien. De genoemde brede coalitie is in mei 2023 van start gegaan met financiering vanuit de gemeente. Het gesprek moet plaatsvinden of deze brede coalitie trekker kan zijn voor deze maatregel.
Verder betrokken	Samenwerkingsmogelijkheden zijn aanwezig met andere netwerkinitiatieven zoals van de Landbouwers
Kostenraming / kostendrager	<p>Uitgaande van twee netwerken met als jaarlijkse kosten € 30.000 per netwerk.</p> <p>Totaal circa € 250.000 tot 2030</p> <p>De gemeente kan via haar bijdrage aan de Brede Coalitie Enschede voorfinancieren. Bij bewezen effectiviteit vallen de kosten onder het Transitiefonds.</p>

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-5
Titel	Aanleg en onderhoud van groenstructuren: Landschapselementen
Aanleiding/doel	Voor het behoud en de versterking van de natuur en het landschap is het belangrijk dat nieuwe groenstructuren en landschapselementen gerealiseerd worden. Voor het duurzaam handhaven en onderhouden van deze groenstructuren is het noodzakelijk dat deze langjarig onderhouden worden. Het doel is dat het agrarische cultuurlandschap 10% groenblauwe dooradering kent. Op dit moment is het aandeel 6.3%. Bij het bepalen van de exacte resterende opgave zal worden aangesloten bij de definities en rekenmethode die hoort bij het PPLG Overijssel.
Beoogd resultaat	Verhoging van de groenblauwe dooradering tot 10% met name door houtwallen in het landelijk gebied. Doel is aanleg van 27 ha houtwallen.
Inhoud maatregel	<p>Belangrijkste uitgangspunt voor de keuze van de locaties en inrichting is dat bodem- en water sturend zijn, dat de aanplant aansluit bij het landschap en dat het gaat om streekeigen en inheemse bomen en struiken.</p> <p>Aanleg van groen is stap een. Over de vergoeding die de grondeigenaren hiervoor ontvangen moeten afspraken gemaakt worden; zij leveren grond in voor de ontwikkeling van het landschap. Vervolgens gaat het om het beheer en onderhoud. Door landbouwers in te schakelen kunnen houtwallen ook bijdragen aan het inkomen van de boeren.</p> <p>Naar verwachting wordt 10 ha gerealiseerd met de aanleg van het zonneveld</p>
Relatie met andere doelen en maatregelen	Groene elementen dragen bij aan een aantrekkelijke leefomgeving, en kunnen een gebied klimaatbestendiger maken als het gaat om stormschade door wind of om droogte. Aanleg van 10 ha via het zonneveld (D1)
Fasering	PM
Planning	PM
Initiatiefnemer / trekker	PM
Verder betrokken	Provincie Overijssel, grondeigenaren, landschapsfonds Enschede Landschap Overijssel!
Kostenraming / kostendrager	<p>17 ha houtwal: aanleg 1,90/m2, beheer 2,70/m2 gedurende 30 jaar,</p> <p>afwaardering grond 7,00/m2</p> <p>Totale kosten circa € 2.000.000 voor 30 jaar.</p> <p>Kostendrager: Transitiefonds, Bossenstrategie, ANLB-regeling.</p>

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-6
Titel	Voedselbos
Aanleiding/doel	Een voedselbos biedt een ander verdienmodel én kan bijdragen aan de groenblauwe dooradering. Een voedselbos moet een bepaalde omvang hebben. Een oppervlakte van meer dan 1 tot 5 hectare is wenselijk.
Beoogd resultaat	Voedselbos van circa 5 ha
Inhoud maatregel	<p>Om tot een voedselbos te komen is een locatie nodig en een partij die het voedselbos wil aanleggen en exploiteren. De stadsrand, met relatief veel bezoekers uit Enschede, is een logische locatie. De locatie en vorm moet aansluiten bij de landschappelijke en ruimtelijke kenmerken van de stadsrand.</p> <p>Als gronden vrijkomen door stoppende boeren kunnen de gronden dicht bij de stadsrand benut worden voor enerzijds het voedselbos en anderzijds de groene verbinding met de stad.</p> <p>Om het voedselbos mee te laten tellen voor de groenblauwe dooradering is het van belang dat het voedselbos niet uit een vlak bestaat maar uit verschillende elementen. De grond onder het voedselbos blijft dan landbouwgrond, zoals dat geldt voor vruchtgevend bomen volgens het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid. De mestplaatsingsruimte blijft hierdoor behouden.</p> <p>Een andere optie is de grond als bos aan te leggen binnen de regels van de bossenstrategie van de provincie. Dan is wel sprake van afwaardering van de grond</p>
Relatie met andere doelen en maatregelen	Een voedselbos draagt bij aan de groenblauwe dooradering (LNL-5), kan een nieuw verdienmodel zijn voor landbouwers en kan bijdragen aan de leefbaarheid en betrokkenheid stad-platteland
Fasering	Verkennen mogelijkheden, starten van het initiatief
Planning	
Initiatiefnemer / trekker	Nog invullen
Verder betrokken	
Kostenraming / kostendrager	<p>Een Voedselbos vergt een aanlooperperiode van circa zeven jaar voordat de opbrengsten de kosten volledig dekken. In die aanlooperperiode is een telkens lagere startbijdrage nodig.</p> <p>De kosten en kostendrager is mede afhankelijk van de wijze waarop het voedselbos tot stand wordt gebracht. Mogelijke kostendrager is de Bossenstrategie.</p>

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-7
Titel	Bloemrijke akkerranden
Aanleiding/doel	Bloemrijke akkerranden zijn belangrijk voor verschillende doelsoorten uit de Natuurkansenkaart. Ze zijn overal toe te passen in de Broekheurne en kunnen vooral in de jonge veldontginning van grote waarde zijn. Daarnaast dragen bloemrijke randen bij aan het verdienmodel van de boer in het kader van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).
Beoogd resultaat	1,8 hectare bloemrijke akkerranden
Inhoud maatregel	Aanleg en beheer
Relatie met andere doelen en maatregelen	Bloemrijke akkerranden dragen bij aan de groenblauwe dooradering.
Fasering	
Planning	Vanaf 2024
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede, Stawel, Boeren
Verder betrokken	
Kostenraming / kostendrager	<p>€ 2.000 per hectare per jaar</p> <p>€ 105.000 voor een periode van 30 jaar</p> <p>Kosten worden gedekt uit de reguliere begroting van de gemeente Enschede</p>

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-8
Titel	Twentse Erven
Aanleiding/doel	De gemeente streeft naar een inrichting van de erven in het landelijk gebied die aansluit op het Twentse cultuurlandschap. Dat geldt ook voor de Broekheurne. Doel is het verbeteren van de uitstraling van erven op een cultuurhistorisch passende manier.
Beoogd resultaat	Een herinrichting van circa 20 erven
Inhoud maatregel	Erven van (voormalige) landbouwbedrijven komen in aanmerking voor een bijdrage bij ontwerp, inrichting en beheerplan voor de erven. In de Broekheurne kan het gaan om circa 20 erven tot 2030.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Draagt bij aan de groenblauwe dooradering als het gaat om erven met een agrarische functie.
Fasering	
Planning	Tot 2030
Initiatiefnemer / trekker	Erfeigenaren
Verder betrokken	Gemeente Enschede, Landschap Overijssel
Kostenraming / kostendrager	Bijdrage van € 1.500 per erf € 30.000 Kosten worden gedekt uit de reguliere begroting van de gemeente Enschede met een mogelijke bijdrage van de provincie Overijssel.

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-9
Titel	Duurzaam bermbeheer en bomenlanen
Aanleiding/doel	Bermen en bermsloten zijn groene linten door het landschap. Door bij de inrichting en het beheer van bermten en bermsloten meer aandacht te geven aan ecologie, kan de biodiversiteit in het gebied toenemen. Vooral voor wilde bijen is duurzaam bermbeheer belangrijk. Bermten en lanen moeten bijdragen aan de groenblauwe dooradering van het gebied.
Beoogd resultaat	Een kwaliteitsverbetering voor de biodiversiteit van bermten en lanen. In de Broekheurne duurzaam beheer van 72 km bermten en 500 laanbomen.
Inhoud maatregel	Duurzaam bermbeheer van wegen en duurzaam beheer van slootkanten is te omschrijven als het gefaseerd maaien en afvoeren van maaisel. Dit wordt ook wel uitmijnen genoemd. De berm verschaalt en er ontstaat meer variatie aan kruiden in de berm. Waar mogelijk kunnen bermsloten minder diep worden gemaakt om verdroging tegen te gaan en de biodiversiteit te versterken.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Langs agrarische gronden dragen bermten en bomen bij aan de groenblauwe dooradering.
Fasering	Geleidelijke uitbouw van het duurzaam beheer
Planning	
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede
Verder betrokken	Boeren, inwoners Broekheurne
Kostenraming / kostendrager	72km berm à 250/km/jaar 500 laanbomen à 970/plant incl. onderhoud Totaal € 1.025.000 30 jaar Kosten worden gedekt uit de reguliere begroting van de gemeente Enschede.

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-10
Titel	Tegengaan verdroging agrarische gronden
Aanleiding/doel	<p>Verdroging van landbouwgronden heeft gevolgen voor zowel de nabijgelegen natuur als de landbouw zelf. Ook de tuinen van bewoners hebben te maken met droogte. Het opzetten van het waterpeil met 10 – 50 cm zoals vanuit het Rijk wordt voorgesteld voor de droge zandgronden kan ook in de Broekheurne bijdragen aan een watersysteem dat beter is aangepast aan de huidige klimaatomstandigheden. Het waterschap biedt met het programma HOP (Haarvaten op Peil) mogelijkheden om tot gerichte maatregelen te komen. Daarnaast zouden boeren gebruik kunnen maken van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), om maatregelen te nemen in teelten bodembeheer, om op die wijze te werken aan het beter vasthouden van het neerslagoverschot.</p> <p>Deze maatregel stelt voor een samenwerking aan te gaan tussen de gebiedspartners (Landschap Overijssel, waterschap Vechtstromen en LTO Noord) met als doel een plan te ontwikkelen voor de herinrichting van het watersysteem in de Broekheurne, waarmee boeren zelf beter in staat zijn het waterpeil te regelen om zo droogte en natte schade te voorkomen.</p>
Beoogd resultaat	Minder droogte in de Broekheurne
Inhoud maatregel	<p>Deze maatregel stelt voor een samenwerking aan te gaan tussen de gebiedspartners (Landschap Overijssel, waterschap Vechtstromen en LTO Noord) met als doel een plan te ontwikkelen voor de herinrichting van het watersysteem in de Broekheurne, waarmee boeren zelf beter in staat zijn het waterpeil te regelen om zo droogte en natte schade te voorkomen.</p> <p>De aanpak moet gebaseerd worden op een goede analyse van het watersysteem, met historische gegevens over de grondwaterstanden.</p>
Relatie met andere doelen en maatregelen	De maatregel Praktijknetwerk (LNL-5) kan bijdragen aan het verbeteren van het waterbeheer en het bijdragen aan het inspelen op droogte met de agrarische bedrijfsvoering. Relatie met de andere maatregelen voor water (LNL-11 en LNL-12).
Fasering	Nog nader uit te werken
Planning	Nog nader uit te werken – afstemming met HOP
Initiatiefnemer / trekker	Waterschap Vechtstromen
Verder betrokken	Inwoners Broekheurne, Boeren, gebiedspartners
Kostenraming / kostendrager	1.000.000 (stelpost) 726 hectare agrarische grond, uitvoering 1.500/ha Analyse watersysteem à € 15.000 Kostendrager Waterschap

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-11
Titel	Waterkwaliteit Bruninksbeek
Aanleiding/doel	<p>De Bruninksbeek is aangemerkt als WKW (waardevolle kleine wateren) die uitmondt in een KRW (Kaderrichtlijn Water) watergang. Op dit moment is de waterkwaliteit in de Bruninksbeek matig. Daarmee is niet voldaan aan eisen voor de waterkwaliteit uit de KRW. De Bruninksbeek (hoofdloop en zijtak) loopt voor ongeveer 5 km door de Broekheurne.</p> <p>Niet bekend is op welke wijze het beste aan de eisen kan worden voldaan.</p>
Beoogd resultaat	Op dit moment is de waterkwaliteit in de Bruninksbeek matig. Door de verbetering van de waterkwaliteit van de bovenstroomse watergang de Bruninksbeek, willen de boeren een bijdrage leveren aan het voldoen aan de KRW-doelstelling van de benedenloop van deze beek.
Inhoud maatregel	<p>De boeren in het gebied hebben de wens uitgesproken samen met alle gebiedspartners (inclusief provincie Overijssel en gemeente Enschede) te willen werken aan het verbeteren van de waterkwaliteit in de Bruninksbeek.</p> <p>Daarbij moet eerst bezien worden welke bronnen voor verontreiniging er zijn. Mogelijke bronnen zijn de mestgift op aanliggende landbouwgronden, de gemeentelijke riooloverstort, IBA's (individuele behandeling afvalwater) en de nutriënten uit de waterberging (rottende plantenresten).</p> <p>Op basis van een analyse moeten goed onderbouwde maatregelen benoemd worden om de kwaliteit van het water te verbeteren. Belangrijk uitgangspunt voor de boeren is dat deze verbetering ten koste van zo weinig mogelijk landbouwgrond gaat.</p>
Relatie met andere doelen en maatregelen	Verbinding met de waterkwantiteitsmaatregelen LNL-10 (landbouwgebied) en LNL-12 (landgoederen)
Fasering	Deze maatregel voorziet in de opstart, ontwikkeling en uitvoering van een project ter verbetering van de waterkwaliteit in de Bruninksbeek.
Planning	Nog nader uit te werken
Initiatiefnemer / trekker	Waterschap Vechtstromen, boeren, provincie en gemeente
Verder betrokken	
Kostenraming / kostendrager	Stelpost € 500.000 5 km beeklengte x 100/meter Kostendragers Transitiefonds en Waterschap

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-12
Titel	Water vasthouden op de landgoederen
Aanleiding/doel	Om de verdroging op de landgoederen en hun omgeving aan te pakken is een idee in ontwikkeling voor de landgoederen Stroink, Smalenbroek en Groot Brunink. Het beekdal van de Bruninksbeek is de ecologische verbindingzone tussen de landgoederen. Dit ontwikkelingsbeeld is opgenomen in de Gebiedsagenda met als doel om dit met de gebiedspartijen samen verder tot ontwikkeling te brengen.
Beoogd resultaat	Minder verdamping en droogte op de landgoederen Structurele grondwaterstandsverhoging in de landgoederen realiseren
Inhoud maatregel	Het idee is om stapsgewijs maatregelen te treffen voor het klimaatrobust maken van de beekzone door de beek te verondiepen, de sponswerking te verbeteren en bijvoorbeeld het systeem van vloeiveiden weer te benutten voor waterberging. Ook liggen er kansen voor bosvorming van naaldbos naar vitaal loofbos, waardoor de verdamping afneemt...
Relatie met andere doelen en maatregelen	Aanpassingen op de landgoederen dragen bij aan de waterkwaliteit van de Bruninksbeek en aan het voorkomen van verdroging op omliggende gronden. (LNL 10 en 11). De maatregel heeft ook een relatie met de (recreatieve) ontwikkeling van de parels in de Broekheurne (LR-7)
Fasering	Nog nader uit te werken
Planning	Nog nader uit te werken
Initiatiefnemer / trekker	Landschap Overijssel
Verder betrokken	Gemeente Enschede, grondeigenaren rondom de landgoederen
Kostenraming / kostendrager	Kostenraming PM, kostendrager o.a. HOP-regeling

Thema	Landbouw, natuur & landschap
Projectnummer	LNL-13
Titel	Landbouwstructuurverbetering
Aanleiding/doel	Door de verschillende opgaven zal de druk op landbouwgrond toenemen. Door onder andere de voorgenomen inrichting van het zonneveld, de opgave voor de 10% groenblauwe dooraardering, maar ook het uitgangspunt dat bodem en water sturend worden in de Broekheurne zal het aantal hectare landbouwgrond gaan afnemen. Ook zal er door de inrichtingsmaatregelen en beëindiging van bedrijven versnippering van percelen en eigendom kunnen optreden. Dit maakt dat percelen wellicht onlogisch van vorm worden en daarmee minder efficiënt te bewerken zijn. Voor de landbouw is het van groot belang dat percelen goed te bewerken zijn en zo dicht mogelijk bij de huislocatie liggen. Een vrijwillige kavelruil kan perspectief bieden en hiertoe bijdragen.
Beoogd resultaat	Logische verdeling van de percelen voor efficiëntere bewerking door agrariërs en andere gebruikers
Inhoud maatregel	De voorgestelde maatregel voorziet in de opzet en uitvoering van een vrijwillige kavelruil voor de Broekheurne.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Deze maatregel kan een bijdrage leveren aan een toekomstbestendige bedrijfsvoering
Fasering	Nog nader uit te werken
Planning	Nog nader uit te werken
Initiatiefnemer / trekker	Stawel
Verder betrokken	Boeren, gemeente Enschede, Provincie Overijssel
Kostenraming / kostendrager	Kostenraming PM, kostendrager GLB-NSP, Transitiefonds.

Maatregelen Thema Duurzame energie

Thema	Duurzame energie
Projectnummer	D-1
Titel	Zonneveld
Aanleiding/doel	<p>De gemeente Enschede heeft in haar Energievisie een doelstelling opgenomen voor de duurzame opwek van energie. De gemeentelijke doelstelling voor zonnepanelen op land zijn verdeeld over de verschillende stadsdelen/buurtkringen. De gebiedsaanpak in de Broekheurne heeft als richtgetal meegekregen een opwek van 88 TJ met zon op land in 2030.</p> <p>Aan het begin van het gebiedsproces lag er een initiatief voor een zonneveld van circa 35 ha bruto van ontwikkelaar TPSolar en drie grondeigenaren. De gemeente heeft in haar beleid opgenomen dat een initiatief vanaf 2 ha met een gebiedsgerichte aanpak moet worden ontwikkeld. Naast eisen over de inpassing van een zonneveld geldt ook de eis van tenminste 50% financiële participatie.</p>
Beoogd resultaat	<p>Een zonneveld met een opbrengst van tenminste 88 TJ. Dit zonneveld moet voldoen aan de beleidsregels van provincie Overijssel en de gemeente Enschede. Dit betekent o.a.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het zonneveld van bruto 48,5 ha en wordt verder ontwikkeld op basis van het in de Gebiedsagenda opgenomen ontwerp dat rekening houdt met landschap, ecologie en de leefomgeving - Een businesscase die -uitgaande van tenminste 50% participatie- voorziet in compensatie voor direct omwonenden, korting op de afname van stroom voor bewoners en bedrijven en een rentevergoeding aan de mede-investeerders uit het gebied. - Een afspraak met Landschapsfonds Enschede of een andere partij over het voldoende onderhoud van het groen en water op het veld gedurende de tijd dat het zonneveld in werking is; - Een afdoende reservering voor het opruimen van de panelen en andere voorzieningen en het schoon overdragen van het zonneveld aan het einde van de levensduur. <p>Indien de opbrengst van het zonneveld hoger ligt dan het richtgetal van 88 TJ in 2030 wil het gebied tot een afspraak komen dat de gemeente tot een nader te bepalen datum (later dan 2030) geen aanvullende opgaven voor zon op land in het gebied van de buurtkring Broekheurne neerlegt.</p>
Inhoud maatregel	<p>(1) Ontwikkelaar rondt in overleg met de omwonenden en de gemeente het plan geheel af:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het ruimtelijke ontwerp - De afspraken voor financiële participatie - De afspraken over onderhoud en overdracht einde levensduur - De afspraken met de grondeigenaren - De afspraken met de netbeheerder <p>(2) Formele vergunningentraject</p> <p>(3) De aanleg en ingebruikname</p>

Relatie met andere doelen en maatregelen	<ul style="list-style-type: none"> - Het zonneveld draagt met de landschappelijke inpassing bij aan de groenblauwe dooradering - Multifunctioneel centrum – uitleg over het zonneveld plaatsvindt - Verkaveling
Fasering	<ul style="list-style-type: none"> - Afronding plan uitmondend in overeenkomsten - Vergunningentraject - Bouwfase - Gebruiksfase
Planning	PM
Initiatiefnemer / trekker	Ontwikkelaar is de combinatie van TPSolar en Enschede Energie.
Verder betrokken	Grondeigenaren, gemeente Enschede
Kostenraming / kostendrager	De ontwikkelaar draagt de kosten voor ontwikkeling van het zonneveld Benutting van de geldende subsidies SDE++

Thema	Duurzame energie
Projectnummer	D-2
Titel	Mestvergisting
Aanleiding/doel	Mestvergisting dient een aantal doelen tegelijk: <ul style="list-style-type: none"> - Duurzame opwek van groen gas - Vermindering van de uitstoot van ammoniak (stikstof) - Vermindering van de uitstoot van methaan (klimaatbijdrage) - Verdienmodel voor de landbouwbedrijven
Beoogd resultaat	Een gezamenlijke vergistingsinstallatie waarin tenminste 50% van de dierlijke mest op de landbouwbedrijven van Broekheurne wordt verwerkt.
Inhoud maatregel	<ul style="list-style-type: none"> - Zoeken van een locatie voor de vergisting - Detail uitwerking van een business case - Aangaan van een samenwerkingsovereenkomst - Formele vergunningentraject - Aanleg en ingebruikname
Relatie met andere doelen en maatregelen	De mestvergisting maakt het ook mogelijk om het digestaat als meststof te gebruiken. Door de eigenschappen van deze meststof kan de toediening later in het voorjaar plaatsvinden en is ook later drooglegging van de gronden nodig. Bijkomend effect is een bijdrage aan de waterhuishouding – tegengaan van de verdroging. Bovendien is het digestaat buitengewoon geschikt om verder te verwerken tot onder andere ammoniumsulfaat, waarmee er een verdergaande stikstofreductie kan plaatsvinden
Fasering	<ul style="list-style-type: none"> - Afronding plan uitmondend in overeenkomsten - Vergunningentraject - Bouwfase - Gebruiksfase
Planning	PM
Initiatiefnemer / trekker	De gezamenlijke landbouwbedrijven in de Broekheurne en de nabijgelegen Haaksbergen.
Verder betrokken	Gemeente Enschede
Kostenraming / kostendrager	Private investering met mogelijkheden voor subsidie (SDE++, GLB-NSP, Transitiefonds), € 25.000 voor advies.

Maatregelen Proces

Thema	Proces
Projectnummer	P-1
Titel	Uitvoeringsorganisatie
Aanleiding/doel	De Gebiedsagenda is een belangrijke stap in het gebiedsproces, maar niet het eindpunt. Om de maatregelen uit te werken en tot uitvoering te brengen is voortzetting nodig van de samenwerking in het gebied en met de betrokken overheidsorganisaties. Daarvoor is voortzetting van de gebiedsorganisatie essentieel. Die organisatie is ook nodig om te kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen binnen en buiten het gebied.
Beoogd resultaat	Uitwerking en uitvoering van de Gebiedsagenda en de daarin opgenomen maatregelen. Behoud van de samenwerking in het gebied Behoud van samenhang in de maatregelen. Inspelen op nieuwe ontwikkelingen
Inhoud maatregel	Voor de uitvoering van de Gebiedsagenda is een gebiedsregisseur en een ondersteunend kernteam nodig en themaleiders.
Relatie met andere doelen en maatregelen	Deze maatregel zorgt voor het vlot verlopen van andere maatregelen. Het hebben van een stabiel aanspreekpunt. Informatievoorziening van betrokken partijen Begeleiden en informeren gebiedstafel en bestuurlijke adviescommissie
Fasering	Vanaf de besluitvorming vanaf medio 2023
Planning	Tot 2030 in die periode moet de overgang gaan plaatsvinden van speciaal gebiedsproces naar een situatie waarin gebied en gemeente en andere partners de uitvoering samen vorm kunnen geven.
Initiatiefnemer / trekker	Gemeente Enschede, Stawel en de Buurkring zijn opdrachtgever.
Verder betrokken	Provincie Overijssel
Kostenraming / kostendrager	€ 2.000.000 (Transitiefonds) Naar verwachting bestaat de uitvoeringsorganisatie uit 2,5 fte

Thema	Proces
Projectnummer	P-2
Titel	Monitoring voortgang
Aanleiding/doel	De Gebiedsagenda en de uitvoering daarvan is een programma. Om te kunnen nagaan of de uitvoering goed verloopt is het nodig om over informatie te beschikken over doelbereik en voortgang van de maatregelen.
Beoogd resultaat	Een jaarlijkse update aan alle betrokken partijen met daarin indicatoren die aangeven hoe het proces verloopt én welke resultaten worden bereikt. Het resultaatbereik is ook nodig om de PPLG-gelden te kunnen verkrijgen.
Inhoud maatregel	Een nulmeting gebaseerd op de feiten en gegevens die voor de gebiedsagenda verzameld zijn. Concrete cijfers/gegevens van hoeveel van de verschillende maatregelen gerealiseerd is per jaar, en wat de uiteindelijke uitgaven vanuit verschillende bronnen blijken te zijn. Een weergave van deze cijfers/gegevens
Relatie met andere doelen en maatregelen	-
Fasering	Nog nader te bepalen
Planning	Tot 2030
Initiatiefnemer / trekker	De drie opdrachtgevers Buurtkring Broekheurne, Stawel en gemeente Enschede – de gebiedsregisseur is de gedelegeerd opdrachtgever van deze maatregel
Verder betrokken	Provincie Overijssel
Kostenraming / kostendrager	€ 25.000/ jaar, over 7 jaar € 175.000. Kostendrager: Transitiefonds

Colofon

De Gebiedsagenda Broekheurne is in opdracht van de buurtkring Broekheurne, Stawel en de gemeente Enschede opgesteld onder regie van de onafhankelijke gebiedsregisseur Erik Back.

De Bestuurlijke Advies Commissie Broekheurne heeft de Gebiedsagenda in haar vergadering van 2 juni 2023 vastgesteld; daarna heeft de gebiedsregisseur de Gebiedsagenda afgerond en op 9 juni 2023 aangeboden aan de drie opdrachtgevers.

Bij de Gebiedsagenda Broekheurne horen een toelichting, een maatregelenbundel en een procesverslag.